

Justitiedepartementet

ju.remissvar@regeringskansliet.se

Ju2023/02781

2024-01-18

Bris yttrande över promemorian "Säkerhetszoner – ökade möjligheter för polisen att visitera för att förebygga brott", Ds 2023:31

Bris sammanfattande synpunkter

- Bris avstyrker utredningens förslag om att visitationszoner, som utredningen benämner säkerhetszoner, ska införas.
- Bris menar att utredningens förslag om visitationszoner saknar behov, effektivitet, och proportionalitet och därför inte är försvarbart i den svenska rättsordningen.
- Bris ser att införandet av visitationszoner kommer att minska möjligheterna för förtroendebyggande och därmed ha en hämmande effekt på det brottsförebyggande arbetet.
- Bris ser att införandet av visitationszoner riskerar att få en diskriminerande och stigmatiserande effekt som innebär särskilt stora risker för barn och unga.
- I utredningen saknar Bris en fördjupad analys av hur införandet av visitationszoner förhåller sig till grundläggande mänskliga rättigheter i allmänhet och barns rättigheter i synnerhet.

Utdrag ur Bris rapport "Barns rättigheter i skottlinjen, om barns rättigheter och uppväxtvillkor":

Johnnys debatt

"Ett annat problem i förorterna är vi får människorna där att känna sig som en egen ras. Förortsungarna hänger inte med, dom är utfrysade av samhället. Ge ungarna i våra förorter en chans att visa vad dom går för. Felet ni gör är att ni drar alla ungar över en kam, det finns kriminella unga i förorterna men det finns också dom som är oskyldiga. Dom oskyldigas chanser förstörs av de andra kriminella som bor i samma trakt. Dessa ungdomar möter ständigt fördomar, dom anses som mindre intelligenta för att de är uppvuxna och bor i en förort. Vårt samhälle hade sett mycket bättre ut om vi inte hade haft fördomar mot förortsbarnen. Nu tänker vissa av er "det är inte värt att lägga ner så mycket pengar på förorterna". Här är mitt svar till er: Jo det är värt det! Hade vi lagt ner dom här pengarna på förorterna skulle vi inte behöva investera så mycket i sjukvården och på poliser."

Inledning

Inledningsvis ska nämnas att Bris genomgående benämner de geografiska platserna för utökad befogenhet att använda tvångsmedel för visitationszoner, vilket även var utredningens ursprungliga benämning. Detta för att Bris till skillnad från utredningen anser att det bäst beskriver innebörden av den tilltänkta åtgärden.

I december 2022 tillsattes den utredning som har sett över frågan om visitationszoner. Utredningen skulle enligt direktiv slutredovisas i januari 2024 med tilltänkt ikraftträdande i början av 2025. Därefter har den tilltänkta tiden för ikraftträdande reviderats med nästan ett år till början av mars 2024. Av utredningen framgår vidare att en förutsättning för att möjliggöra ett snabbt ikraftträdande är att leden i den traditionella lagstiftningsprocessen kortas. Utredningen gick ut på remiss den 15 december 2023 med en svarstid till den 18 januari 2024. Givet mellanliggande helgdagar har den reella remisstiden därför varit mycket begränsad. Av de svar som inkommit till Regeringskansliet framgår att remissinstanser har avstått från att lämna yttranden på grund av den korta svarstiden.¹ Att instanser som besitter viktig kunskap och synpunkter inte ges reell möjlighet att yttra sig ser Bris som högst bekymmersamt. Även oppositionen har kritiserat den påskyndade processen och menar att det går emot de grundläggande förutsättningarna i den svenska lagstiftningsprocessen.²

För närvarande presenteras många politiska förslag kring hur kriminalitet och då särskilt den organiserade brottsligheten ska motverkas. Majoriteten av förslagen har ett tydligt repressivt fokus och det finns en uttalad ambition om att förslagen skyndsamt ska omsättas i praktiken. Att såväl utredningstider som yttrandefrister förkortas är något som Bris ser med oro på. Det är något som även kritiserats från akademien, där det lyfts att påskyndade processer riskerar leda till lagstiftning som inte ligger i linje med demokratin och den svenska rättsstaten.³ Att lagstiftningsprocessen påskyndas är vidare något som har kritiserats av Lagrådet. Samtidigt som det uppmärksammas att Lagrådets kritik allt oftare ignoreras av regeringen.⁴ Att yttranden från remissinstanser och kanske framför allt kritiken från Lagrådet, vars uppgift är att granska hur lagförslag förhåller sig till den svenska rättsordningen och kraven på rättssäkerhet, förbises menar Bris är mycket problematiskt.

När det gäller förslag inom det straffrättsliga området, som ofta innehåller inslag av tvång eller integritetskränkningar ställs det särskilt höga krav på såväl försiktighet som noggrannhet. Bris saknar generellt en helhetsanalys av hur de repressiva förslagen som nu presenteras förhåller sig till varandra, om förslagen är ändamålsenliga och proportionerliga samt hur de förhåller sig till de mänskliga rättigheterna för såväl barn som vuxna.

Bris remissvar utgår från de grundläggande fri- och rättigheterna som tillkommer alla och en var. Yttrandet utgår vidare från barnkonventionen som tillerkänner alla under 18 år ett särskilt skydd mot bland annat diskriminering, kränkande behandling och godtyckliga ingrepp.

Kravet på behov, effektivitet och ändamålsenlighet talar emot visitationszoner

En förutsättning för att en åtgärd ska anses vara försvarbar i den svenska rättsordningen är att den förhåller sig till de grundläggande rättsprinciperna vilket bland annat omfattar kraven på behov, ändamålsenlighet och proportionalitet.

¹ Se bl.a. yttrande från Huddinge Kommun, Karlstads kommun, Mölndals stad och Södertälje kommun

² Hör Miljöpartiets rättspolitiska talesperson Rasmus Ling i Nyheterna (Ekot), 2024-01-17.

³ Se SVT Nyheter Inrikes 11 mars 2023.

⁴ Se SVT Nyheter Inrikes 11 mars 2023.

Enligt utredningen finns det ett behov av att ge polisen en vidare befogenhet att inom vissa geografiska områden - utan att det föreligger en formell misstanke om brott- använda utökade tvångsmedel i syfte att eftersöka vapen eller andra farliga föremål tilltänkta att användas för skjutningar eller sprängningar. Utredningen menar att en sådan åtgärd skulle utgöra ett led i att öka effektiviteten i det brottsförebyggande och trygghetsskapande arbetet.

Bris delar utredningens uppfattning om att syftet med förslaget är legitimt i och för sig. Bedömningen av huruvida det är en åtgärd som är behövlig och ändamålsenlig menar Bris måste utgå, dels från om en sådan utökad befogenhet är något som polisen behöver, dels om det är en åtgärd som kommer leda till att fler vapen eller andra farliga föremål hittas.

Enligt utredningen ger Polismyndigheten uttryck för att nuvarande befogenheter att utföra visitationer är otillräcklig. I utredningen saknar Bris en närmare beskrivning av hur myndighetens uppfattning har inhämtats. Utifrån vad som återges i utredningen om vad polisen har framfört kan Bris svårligen dra samma slutsatser av behovet som utredningen gör. Utifrån den dialog Bris har haft med poliser som har erfarenhet av att arbeta "på fältet", ges uppfattningen att polisen redan idag, främst via 19 och 20a §§ i polislagen i kombination med rättegångsbalken, har befogenheten att använda de tvångsmedel (kroppsvsitation och husrannsakan) som det finns behov av. De poliser som Bris har varit i dialog med representerar givetvis inte hela poliskårens uppfattning. Att det inte finns ett entydigt stöd för visitationszoner inom poliskåren får dock stöd från fler håll. I en undersökning som Polisförbundet gjort bland sina medlemmar framkom bland annat att förslaget har ett lågt stöd. I undersökningen framhölls att en sådan befogenhet skulle kunna ha en kontraproduktiv effekt då det riskerar minska möjligheterna till relationsbyggande och öka misstänksamheten mot polisen.⁵ Risken för en sådan effekt har lyfts fram av fler poliser.⁶

Som framgår av utredningen tar förslaget om visitationszoner sitt ursprung i hur rättsordningen ser ut i Danmark, där ett system med visitationszoner har funnits sedan 2004. Likt framgår av utredningen har de danska visitationszonernas inverkan på gängbrottsligheten inte utvärderats. Det saknas därför evidens kring dess effektivitet. Det finns underlag som talar för att polisen i Danmark ser positivt på zonerna då de menar att de har haft en konfliktnedtrappande effekt.⁷ Av den hänvisade studien framgår dock att det inte går att fastställa att det är införandet av zonerna i sig som har lett till den positiva effekten. Det framhålls att den ökad polistäthet inom zonerna, den polisiära lokalkännedomen och samverkan med lokalsamhället har haft en avgörande betydelse.⁸ Att dessa faktorer är avgörande för det förebyggande arbetet är även något som lyfts inom den svenska poliskåren.⁹ I samtal med Bris är det vidare något som barn menar har en viktig funktion för förtroendearbetet och tilliten till polisen.¹⁰ I likhet med andra menar Bris att införandet av visitationszoner skulle ha en direkt hämnade effekt på det viktiga förtroendebyggande arbetet.

I kapitel fyra lyfter utredningen inledningsvis att polisen redan idag har befogenhet att ingripa mot personer som de vet har en koppling till kriminella nätverk. Enligt utredningen finns det dock ett behov av den utökade befogenheten för att fånga upp okända personer. Här lyfts barn som rekryteras till gängen särskilt fram. I samma kapitel poängterar utredningen att en förutsättning för

⁵ Se Polisförbundets undersökning "Så tycker poliserna om politikernas förslag", 2022.

⁶ Se bl.a. <https://www.expressen.se/tv/nyheter/poliskritiken-mot-visitationszoner-kan-oka-misstron/>, <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/sa-kan-forslagen-i-tidoavtalet-paverka-brottsligheten>, <https://www.arbetsvarlden.se/debatt/polisen-martin-marmgren-vis%20itationszoner-mer-skada-an-nytta/>.

⁷ Se studien "Visitation- og skærpede strafzoner -Borgere og Fyns Politis oplevelser af de kriminalpræventive redskaber i Vollsmose", 2022, s. 83.

⁸ A.a.s, 82.

⁹ Se bl.a. Polismyndigheten, "Lägesbild över utsatta områden", Regeringsuppdrag, 2023, s. 46-47.

¹⁰ Se Bris rapport 2022:2, "Barns rättigheter i skottlinjen" – Om gängkriminalitet och barns uppväxtvillkor, s. 30.

visitationszonerna är att polisen som ska arbeta inom zonerna har god kunskap (alltså kännedom) om vilka det finns ett behov av att kontrollera. Utredningen understryker att avsaknaden av en sådan kunskap skulle innebära en risk för alltför många obefogade visitationer vilket dels skulle vara ineffektivt, dels skulle minska förtroendet för polisen. Enligt Bris är det här en ekvation som inte går ihop och det resonemang som utredningen för menar Bris med tydlighet belyser de inbyggda motsättningar som bor i förslaget om visitationszoner. Den risk som identifieras menar Bris vidare utgör kärnan i kritiken mot visitationszoner.

Enligt utredningen måste fler personer som *kan* agera för nätverken kunna kontrolleras. Rent tekniskt skulle i princip alla och en var kunna agera för nätverken. Det kan omöjligen innebära att alla personer, inom ett visst område alltid ska kunna visiteras. En sådan ordning kan inte anses vara försvarbar i en rättsstat som Sverige. Bris delar uppfattningen om att polisen måste ha befogenhet att utföra sitt arbete och där det finns en misstanke om brott eller konkreta omständigheter som föranleder behov av tvångsmedel ska sådana kunna vidtas. En sådan befogenhet finns redan enligt dagens ordning. Kravet på yttre objektiva omständigheter utgör här en viktig säkerhetsventil och att utvidga befogenheten till att omfatta situationer där sådana omständigheter saknas menar Bris är alltför långtgående.

Enligt utredningen ställer dagens ordning höga krav på den enskilde polisen att i en given situation bedöma om förutsättningen för att använda tvångsmedel föreligger, vilket utredningen anser skulle underlättas genom införandet av visitationszoner. Tvärtom menar Bris att en sådan ordning skulle ställa än högre krav på den enskilde polisens bedömning eftersom beslutet då inte behöver motiveras från konkret misstanke och risken för godtyckliga ingrepp ökar. Tvångsmedel ska användas med restriktivitet, som en sista utväg och endast när det är nödvändigt och försvarbart. Det måste kunna ställas höga krav på beslutsbedömningen just för att undvika missbruk och godtycklighet. Här menar Bris att kravet på att bedömningar görs på ett rättssäkert sätt får uppnås genom kompetenshöjande insatser till polisen och inte genom att flytta gränserna för lagstiftningen.

Att polisen i Danmark likväl har gett uttryck för att de ser visitationszoner som behövt skulle kunna tala för ett liknande behov i Sverige. Det ska dock understrykas att den danska polisen, innan regleringen om visitationszoner infördes, saknade befogenhet att utföra visitationer i allmänt brottsförebyggande syfte. I Sverige har en sådan möjlighet funnits sedan slutet av 1980-talet. Det menar Bris är en avgörande skillnad från utgångspunkten för den svenska poliskåren. Det kan inte uteslutas att den nuvarande regleringen kan behöva förtydligas för att fullt ut tillgodose det tilltänkta behovet. En sådan åtgärd menar Bris dock är betydligt mindre ingripande än att visitationszoner införs.

Bris slutsats: Utifrån den kritik som riktats mot införandet av visitationszoner, kanske framför allt från poliskåren själva, menar Bris att det inte är klarlagt att det finns ett behov av den utökade befogenhet som nu föreslås.

För det fall det skulle anses att polisens befogenheter, i motsats till vad som anförts ovan, skulle vara otillräckliga måste en bedömning göras kring huruvida ett införande av visitationszoner skulle leda till att fler vapen och andra farliga föremål skulle hittas. Viktigt att understryka är att den bedömningen inte ska göras mellan skillnaden att inte utföra några visitationer och den möjlighet att utföra visitationer som zoner skulle medföra. Bedömningen måste utgå från skillnaden mellan dagens ordning enligt polislagen och den utökade befogenhet som visitationszoner skulle ge.

I sammanhanget är det av intresse att titta på England, där en ordning med visitationszoner likt den som är tilltänkt i Sverige finns. En studie från 2021 visar att de visitationer som företogs inom de

särskilda zonerna generellt sett resulterade i färre åtal än visitationer i övrigt.¹¹ Av de visitationer som utfördes inom visitationszonerna var det vidare endast ca 1% som ledde till att vapen hittades.¹² Konklusionen från studien var därför att den kriminalpreventiva effekten av visitationszoner var låg.

Under ett år visiterades nästan 10 000 personer inom visitationszoner i Köpenhamn, varav 128 personer delgavs misstanke om olaga vapeninnehav, vilket motsvarar endast ca 1,3 % av fallen.¹³

Bris slutsats: I utredningen saknas evidens för tesen om att visitationszoner skulle effektivisera upptäckten av vapen och farliga föremål. Med beaktande av vad som anförts ovan finns det vidare anledning att tro att upptäcktsfrekvensen i vart fall skulle vara marginell i förhållande till hur det ser ut idag. Att införa visitationszoner är därför inte försvarbart utifrån effektivitetssynpunkt.

Den våldsvåg som briserade under 2023 visar vidare att uppgörelserna mellan de kriminella nätverken saknar tydliga geografiska gränser. Att införa en zon i ett visst område när våldshandlingarna är knutna till en viss geografisk plats kan inte heller anses vara effektivt.

Kravet på proportionalitet talar emot visitationszoner

Sverige är idag bundna av en rad internationella konventioner som skyddar den personliga integriteten och såväl europakonvention (EKMR) som barnkonventionen, som uttryckligen ger ett skydd för rätten till privat- och familjeliv, utgör svensk lag.

Det är ostridigt att det utgör ett integritetsintrång att behöva underkasta sig en visitation. I vissa situationer kommer en sådan åtgärd att vara såväl nödvändig som försvarbar. Bris understryker dock att det gäller långt ifrån alla situationer speciellt när en visitation vidtas utan en konkret brottsmisstanke och en proportionalitetsbedömning måste alltid göras.

Som framgår av utredningen har frågan om visitationszoners förenlighet med EKMR prövats av Europadomstolen vid en rad tillfällen.¹⁴ I avgörandena har Europadomstolen bland annat understrukt vikten av att en reglering som inskränker den enskildes rätt till skydd för privat- och familjeliv uppfyller rimliga anspråk på rättssäkerhet och ger den enskilda ett tillräckligt skydd mot maktmissbruk och godtycke. Det har vidare framhållits att den inskränkning som en viss reglering innebär måste vara proportionerlig i förhållande till det ändamål som föranlett den och att behovet av regleringen och dess effektivitet måste väga tyngre än det integritetsintrång den medför.

Frågan om visitationszoner har generellt fått kritik för att inte stå i proportion till ändamålet. I Danmark har införandet av zonerna bland annat ansetts utgöra ett alltför stort intrång i allmänhetens personliga integritet. Det har vidare ansetts vara problematiskt att zonerna ger utrymme för godtycklighet och missbruk samt att de riskerar att ha en negativ inverkan på relationen mellan polisen och de som bor inom zonerna.¹⁵

I en studie som utförts bland boende i stadsdelen Vollsmose på Fyn i Danmark, där visitationszoner införts lyfte de boende att införandet av zoner ledde till en känsla av stigmatisering. Dels upplevdes

¹¹ Se Home Office, "Police powers and procedures, England and Wales", 2021.

¹² Se Winifred Agnew-Pauley, *Criminal Justice Alliance: Section 60 Stop and Search in England and Wales. I Annex 2: Supporting Research Report*, 2021, s. 6.

¹³ Se vad utredningen skriver under avsnitt 3.4.2.

¹⁴ Se bl.a. Gilligan och Quinton mot Storbritannien, Beghal mot Storbritannien, Vig mot Ungern och Colon mot Nederländerna.

¹⁵ Se bl.a. Holmberg, L, "Visitation uden mistanke – et retspolitisk skråplan, tidsskriften Lov og Ret, 2004; No 14 årg., nr 3, s.3-7.

stigmatisering från polisen, dels från den breda allmänheten och de boende menade att de straffades för den kriminalitet som den lilla minoriteten i Vollsmose var involverad i.¹⁶

En utvärdering av de engelska visitationszonerna som genomfördes 2021 visar på en tydlig etnisk diskriminering. Statistik visar att sannolikheten att som svart bli visiterad inom zonerna var 18 gånger högre än för den som var vit.¹⁷ Etnisk profilering inom visitationszonerna är vidare något som kritiserats i den danska kontexten. Vid en studie av visitationerna inom tre zoner i Köpenhamns kommun framkom att av drygt 18 000 visitationer var det 50 % som gjordes mot etniska minoriteter samtidigt som populationen av etniska minoriteter i zonerna endast utgjordes av 20 %.¹⁸

Likt utredningen lyfter finns det redan idag underlag som talar för att den befogenhet den svenska polisen har att göra poliskontroller tillämpas på ett stigmatiserande och rasdiskriminerande sätt.¹⁹ Det är en felaktig tillämpning av tvångslagstiftning som Bris, särskilt med beaktande av vad som anförts ovan, menar riskerar att öka för det fall visitationszoner införs.

Bris slutsats: Med beaktande av de stora olägenheter det skulle innebära för majoriteten kan införandet av visitationszoner inte anses vara proportionerligt. På samma sätt som kritiska röster har lyfts mot de danska visitationszonernas förenlighet med EKMR menar Bris att det finns alla anledningar att ifrågasätta om införandet av visitationszoner skulle anses vara förenligt med de grundläggande mänskliga rättigheterna som Sverige är bundna av.

Förslaget saknar reella skyddsmekanismer

Utredningen konstaterar att såväl intrång i den personliga integriteten som risken för diskriminering och stigmatisering skulle öka i och med visitationszonerna, men anser att förslaget är försvarbart då det även skulle finnas säkerhetsmekanismer kopplade till zonerna. Utredningen pekar bland annat på en begränsad giltighetstid och en överklagandemöjlighet. Baserat på den danska polisens praxis föreslår utredningen att ett beslut om att införa en visitationszon ska gälla för en viss tid, högst två veckor, med möjlighet att kunna förlängas med ett nytt beslut. Enligt utredningen bör det inte finnas någon begränsning av hur många gånger ett beslut kan förnyas. Utredningen menar dock att bedömningen bör bli striktare ju längre tid som har förflutit. Vad som ska beaktas vid en sådan bedömning anges inte närmare.

I Danmark har bland annat två av Köpenhamns visitationszoner haft en obruten giltighetstid på tre månader, från augusti till november 2023, och dessförinnan föregåtts av tidigare beslut. De beslut om förnyelse som har fattats är korta, allmänt hållna och likalydande i utformningen. Enligt Bris framstår det inte som att någon djupare bedömning har gjorts utan att besluten om förlängning snarare har varit av administrativ karaktär.²⁰ Bris ser det inte som förvånande att ett flertal beslut om förlängning har fattats då den problematik som visitationszonerna är tilltänkta att motverka inte hanteras på 14 dagar. Bris ser med oro att en liknande effekt, med upprepade förlängningar, även skulle bli realitet i Sverige. Att det är enkelt att få ett beslut om visitationszoner förnyat menar Bris gör att den bortre tidsgränsen förlorar sin funktion som skyddsmekanism.

¹⁶ Se studien "Visitation- og skærpede strafzoner -Borgere og Fyns Politis oplevelser af de kriminalpræventive redskaber i Vollsmose", 2022, s. 64.

¹⁷ Se rapporten "More harm than good" A super-complaint on the harms caused by 'suspicion-less' stop and searches and inadequate scrutiny of stop and search, s. 18

¹⁸ Se Lindekilde, Lasse, and Sedgwick, Mark "Impact of Counter-Terrorism on Communities: Denmark Background Report", Open Society Foundations & Institute of Strategic Dialogue", 2012, s. 42.

¹⁹ Se BRÅ 2023:12 "Polisens arbete med profilering och likabehandling – med fokus på diskriminerande etnisk profilering

²⁰ Se Københavns Politi: Forlængelse af visitationszoner, 2023-09-11, 2023-09-25, 2023-10-09, 2023-10-23, 2023-11-06.

När det gäller överklagandemöjligheten anser utredningen att det endast är grundbeslutet om införandet av en viss zon som ska kunna överklagas men inte den enskilde polisens beslut om kroppsvisitation eller husrannsakan. Det menar Bris utgör en tandlös möjlighet för den enskilde att få upprättelse mot det som verkligen utgör en integritetskränkning. En sådan överklagandemöjlighet kan därför inte anses utgöra en reell skyddsmekanism.

Särskilt om barn och visitationszoner

Vad som anförts ovan om visitationszoner gäller både för barn och vuxna. Bris menar att det finns anledning att särskilt belysa på vilket sätt zonerna påverkar barn och riskera att stå i strid med deras grundläggande rättigheter.

Ökad risk för diskriminering och stigmatisering av barn

Utredningen klarlägger att visitationszoner i första hand kommer att införas inom de områden som polisen klassar som utsatta. Inom dessa områden uppskattas det bo ca 550 000 personer varav en stor andel är barn.²¹ Ett flertal av barnen har annan etnisk bakgrund än svensk. Majoriteten av dessa barn har aldrig haft och kommer inte ha något samröre med kriminella nätverk. Vad som har redogjorts för tidigare i yttrandet belyser dock att risken för att dessa barn utsätts för godtyckliga integritetskränkningar kommer att öka för det fall visitationszoner införs. Många barn som växer upp i de utsatta områdena lever sina liv på allmänna plaster i sitt närområde. Det innebär att dessa barn, vid införandet av visitationszoner, skulle leva majoriteten av sina liv inom zonerna och i större utsträckning än andra barn exponeras för risken att utsättas för godtyckliga visitationer. Att barn, särskilt unga killar, löper särskilt hög risk för ogrundade visitationer stöds vidare av den danska statistiken som visar att det typiskt sätt är killar i åldern 15–25 som blir föremål för visitation.²²

I samband med att Bris år 2022 skrev en rapport om kopplingen mellan gängkriminalitet och barns uppväxtvillkor höll Bris expertgrupper med barn som delade med sig av sina erfarenheter av att växa upp i utsatta områden. En majoritet av de äldre barnen, särskilt killarna, vittnade om egen erfarenhet av att vid flera tillfällen ha blivit stoppade och visiterade av polisen. Att få sina kläder och väskor genomsökta inför andra lyfte många som stressande, obehagligt och förnedrande. Barnen upplevde att många av de poliser de hade träffat hade dömt dem på förhand på grund av hur de såg ut och var de bodde. Att bli bemött med fientlighet var något de menade påverkade den egna självbilden och ledde till rädsla och skam. En majoritet av barnen blev vidare förvånade över att visitationszoner inte redan fanns eftersom de menade att det var en realitet de levde i.²³

Barnens berättelser vittnar om att godtyckligt användande av tvångsmedel förekommer även utan visitationszoner. Det utmanar barns rätt till ett liv fritt från diskriminering och är en problematik som måste motverkas. Bris menar dock att risken för sådant missbruk skulle öka markant med visitationszoner och understryker vikten av att inte införa en lagstiftning som befäster en redan existerande problematik.

Utöver risken att själva utsättas för integritetskränkande visitationer menar Bris vidare att införandet av visitationszoner kommer att ha en negativ inverkan på barns rätt till ett liv fritt från stigmatisering. Det är ett perspektiv som inte finns med i utredningen och Bris saknar en analys av hur det påverkar barn att växa upp under förutsättningar som kan ha negativ inverkan på den egna självbilden och självkänslan, sättet att bli sedd av andra och den egna framtidstron.

²¹ Se Polismyndigh

²² Se vad utredningen skriver under avsnitt 3.4.2

²³ Se Bris rapport 2022:2, s.8-9

I expertgrupperna som hölls i samband med Bris rapportskrivande lyfte ett flertal barn att de påverkades av hur deras närområde betraktades av andra. Barnen berättade att de ständigt fick förhålla sig till omvärldens negativa föreställningar om platserna de bodde på och att det var något som hade inverkan på den egna självbilden. Några av de äldre barnen menade vidare att andras negativa föreställningar kunde vara med och bidra till att en person hamnade snett. Barnen såg det som problematiskt att politiker och media ofta gav en negativ bild av deras område. De resonerade om att det förstärkte bilden av området som en farlig plats och några menade att det påverkade barns syn på sig själva och sin framtid negativt. Några av barnen lyfte att de hade vänner från andra områden som inte fick eller vågade besöka dem och att de själva kunde ljuga om varifrån de kom för att slippa negativa kommentarer. Samtidigt gav barnen uttryck för att de tyckte om sina närområden och var glada för att bo där. De berättade att det kändes tråkigt att områdena kallades för utsatta eftersom de själv inte kände sig utsatta.²⁴

Vad barnen berättar menar Bris dels tydliggör riskerna med att ge vissa områden negativt förknippade epitet, dels synliggör stigmatisering av barn. Likt forskning visar menar Bris att ett införande av visitationszoner skulle spä på den redan existerande stigmatiseringen vilket utmanar barns grundläggande rätt till liv och utveckling.

I Bris rapport lyftes även röster från vuxna som på olika sätt arbetar med barn och unga som lever i eller riskerar hamna i kriminalitet. De var alla överens om att barn är beroende av stöd och hjälp från vuxenvärlden. De lyfte föräldraansvaret som en viktig skyddsfaktor för att motverka att barn involveras i kriminalitet. De problematiserade att det idag finns en bristande tillit hos vissa föräldrar att söka stöd och hjälp hos myndigheterna. Bristande kunskap och missvisande kampanjer lyftes som en orsak till misstron. Därtill lyftes upplevelsen av att bli negativt behandlad och misstänkliggjord som en grund till avsaknad av tillit.²⁵ Bris vet att när en förälders saknar tillit till myndigheterna minskar sannolikheten för att söka hjälp och stöd hos det offentliga vid oro för sitt barn. Att visitationszoner har en negativ inverkan på vuxnas förtroende till polismyndigheten menar Bris därför även riskerar att påverka på barns möjlighet till tidigt myndighetsstöd.

En åtgärd som inte motverkar att barn involveras i gängkriminalitet

Enligt utredningen utgör barn som involveras i gängkriminella sammanhang en särskilt utpekad grupp som motiverar att visitationszoner ska införas. Utredningen menar att en sådan åtgärd kommer att minska antalet barn som antingen frivilligt erbjuder sig, eller tvingas att transportera vapen eller andra farliga föremål för nätverken. Bris menar att en sådan effekt inte går att utesluta, men framhåller att det i utredningen saknas tillräckligt underlag för att dra en sådan slutsats. Vidare menar Bris att barn även fortsättningsvis skulle kunna användas för att till exempel gömma eller transportera narkotika eller annat som inte omfattas av rätten till utvidgade visitationer.

I Bris expertgrupper lyfte några av de äldre barnen att polisens hårda agerande istället för att skapa trygghet i närområdet ökade splittringen till de boende. Av en studie från BRÅ framkommer vidare att integritetskränkande ingripanden mot barn, likt visitationer, riskerar att påverka barnets utveckling negativt då det förstärker barnets uppfattning om sig själv som avvikare, vilket är något som ökar riskerna för ett fortsatt negativt beteende.²⁶ Vad barn lyfter och vad forskningen visar belyser varför en repressiv åtgärd som visitationszoner riskerar att ha en hämmande effekt på det brottsförebyggande arbetet.

²⁴ Se Bris rapport 2022:2, s. 7–8.

²⁵ Se Bris rapport 2022:2, s.18–21.

²⁶ Se BRÅ "Vilka insatser fungerar när barn och unga begår brott", 2019.

Kort om utredningens konsekvensanalys

Bris anser det vara anmärkningsvärt att utredningen i inledningen av kapitel 7 understryker att det är av särskild vikt att risker och konsekvenser för barn utreds, för att därefter helt utelämna en sådan analys i kapitlet.

I utredningen pekas barn ut som en särskild målgrupp som motiverar införandet av visitationszoner. Det lyfts vidare att införandet av visitationszoner är en åtgärd som skulle ha stor påverkan på barn. Det till trots saknar utredningen genomgående en konsekvensanalys av hur förslagen påverkar barn. Barn har inte heller gjorts delaktiga i utredning. Detta menar Bris utgör en brist.

Föredragande i ärendet har varit barnrättsjuristen Julia Högberg.

Magnus Jägerskog

Generalsekreterare